

I Moeten we alles geloven wat we op sociale media zien?

FILTERBUBBEL Omdat de algoritmes (zie *Algoritme* p. 26) bepalen wat je ziet op sociale media, zie jij heel andere dingen dan jouw vrienden. Like of deel je graag dingen over gamen? Dan krijg jij veel berichten over gamen. Terwijl een surfer vooral dingen over surfen zal zien. Leuk, maar daardoor zie je vooral wat je al weet, kent en gelooft. Alsof je in een zeepbel zit met enkel dingen die jij leuk of interessant vindt. Dat noemen we een *filterbubbel*, een soort filter die dingen voor jou uitkiest en ze in jouw bubbel steekt. Vergelijk het hiermee: lees je een magazine of een krant, dan zie je alle artikels. Op sociale media krijg je door de filterbubbel enkel artikels te zien die jou interesseren. Zo lijkt het wel alsof iedereen hetzelfde denkt of zoekt als jij. Maar dat is natuurlijk niet zo.

Even ruilen?

De *Volkscrant* deed een experiment waarbij vier mensen met totaal verschillende meningen hun Facebookaccount voor een weekje ruilden. De deelnemers schrokken toen ze merkten wat de anderen op Facebook zien. Dat waren totaal andere dingen dan ze gewend waren. Het leek wel alsof ze ineens in een andere wereld terecht kwamen.

De allereerste dab

Ook foto's kunnen vervalst of aangepast worden. Op een foto uit de Tweede Wereldoorlog zie je een soldaat die een dab doet, zo'n dansbeweging waarbij je je hoofd laat zakken en je armen omhoog werpt.

Hoezo? De dab werd toch pas veel later uitgevonden? De foto werd genomen tijdens de opnames van de film *Dunkirk*. Wat je ziet, zijn geen echte soldaten, maar acteurs!

NEP OF MIS Nieuws in kranten of journaals wordt altijd eerst gecheckt door journalisten. Ze controleren of een bericht klopt voor ze het vertellen of schrijven. Op sociale media gebeurt dat niet. Iedereen kan er verkondigen wat hij wil, ook al is het niet waar!

Nepnieuws of *fakenieuws* is vals en wordt enkel verspreid om ons op het verkeerde been te zetten.

Er worden ook onjuiste berichten gemaakt door mensen die niet goed geïnformeerd zijn. Dat noemen we *misinformatie*.

We klikken die valse berichten aan en verspreiden ze verder zonder te bedenken of ze wel kloppen (zie ook *Wat is viraal gaan?*, p. 38–39). Zo gaat vals nieuws supersnel de wereld rond.

Nepnieuwsweetje

Heel af en toe trapt zelfs de betrouwbaarste journalist in de val! De Franse influencer Cyril Schreiner (met meer dan anderhalf miljoen volgers) maakte een video waarin hij gekleurde waterballetjes in zijn bad strooit. Dat experiment liep zogezegd mis toen de balletjes aan alle kanten via de leidingen naar boven kwamen, zelfs uit het toilet van de burens. Verschillende media vonden dat zo spectaculair dat ze het in de krant en op het (jeugd)journaal brachten. Uiteindelijk maakte Cyril bekend dat hij zelf de balletjes in de riolen en bij de burens had verstopt. Nepnieuws dus!

Dansende koningin

Onderscheid maken tussen echt en nep is niet eenvoudig. Zoek het filmpje van Queen Elisabeth II die op haar bureau danst. Heel grappig, maar helemaal fake!

VALSE VIDEO'S In films zie je weleens dingen die echt lijken, maar dat niet zijn, bijvoorbeeld ontploffingen of vuurspuwende draken. Die effecten maakt men met speciale computerprogramma's. Vroeger zag je dat enkel in Hollywoodfilms, maar tegenwoordig kun je die programma's thuis downloaden en gebruiken. Zo kan iedereen beelden aanpassen en mensen dingen laten doen of zeggen die ze nooit gedaan hebben. Dat mag eigenlijk niet. Je moet toestemming vragen aan de personen op de beelden. Die vervalste video's of geluidsfragmenten noemt men *deepfake* (spreek uit als 'diepfeik').

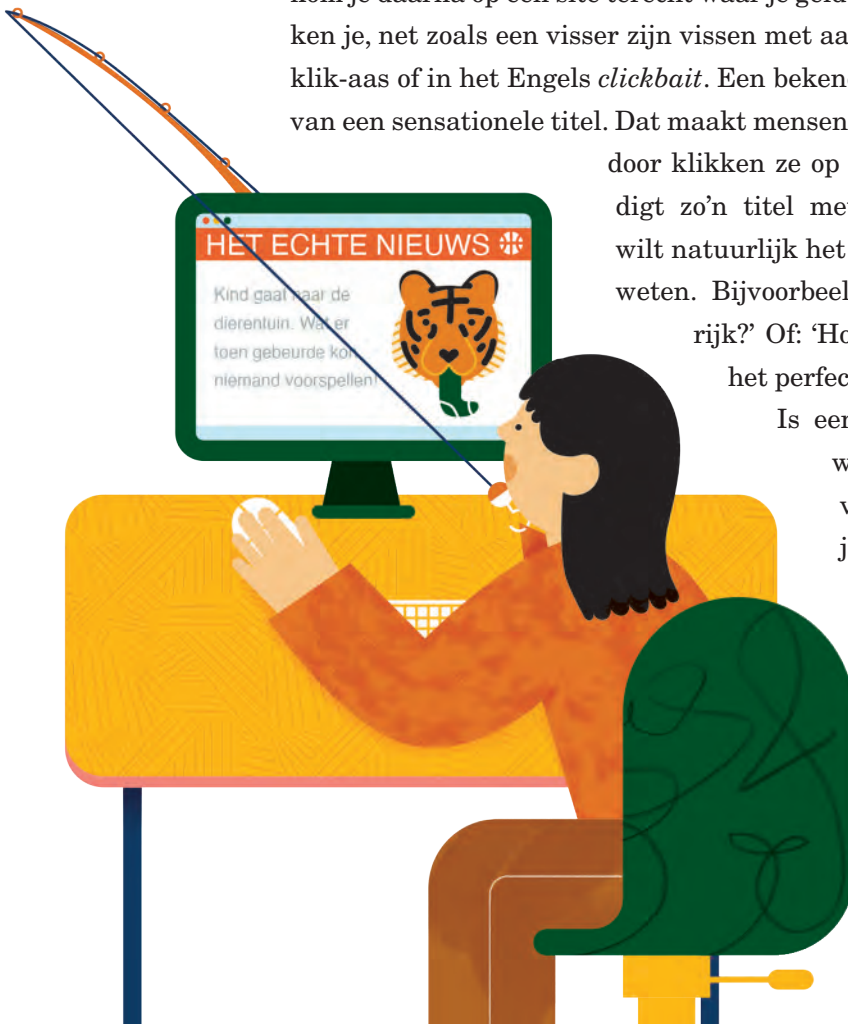
2 Waarom maken mensen nepnieuws?

Er zijn verschillende redenen waarom mensen nepnieuws rondsturen

KLIK HIER OM MILJONAIR TE WORDEN Er valt geld mee te verdienen! Makers van nepberichten kennen heel wat snode trucjes waardoor je op hun bericht klikt. Zij verdienen telkens geld als iemand dat doet. Vaak kom je daarna op een site terecht waar je geld kunt uitgeven. Ze lokken je, net zoals een visser zijn vissen met aas lokt. We noemen het klik-aas of in het Engels *clickbait*. Een bekend trucje is het gebruik van een sensationele titel. Dat maakt mensen nieuwsgierig en daar-

door klikken ze op het bericht. Vaak eindigt zo'n titel met een vraagteken. Je wilt natuurlijk het antwoord op de vraag weten. Bijvoorbeeld: 'Hoe word je snel rijk?' Of: 'Hoe krijg je in 4 weken het perfecte lichaam?'

Is een bericht te mooi om waar te zijn? Dan is het vaak niet waar. Twijfel je over de echtheid van een bericht, klik er dan niet op!

Zou jij op deze berichten klikken?

- Ik kan niet geloven dat dit echt is!! OMG!
- Denk jij dat groente eten gezond is? Drie redenen waarom dat niet zo is!
- Kind gaat naar de dierentuin. Wat er toen gebeurde, kon niemand voorspellen!
- Koppel doet schokkende ontdekking in nieuw huis!

BEÏNVLOEDEN Niet alle fakeberichten zijn gemaakt om geld mee te verdienen. Soms willen de makers enkel mensen beïnvloeden. Vaak heeft dat met politiek te maken. De nepnieuwmakers willen anderen in een slecht daglicht plaatsen om er zelf beter uit te komen. Ze doen er dan ook alles aan om hun fakenieuws zo echt mogelijk te laten lijken, zodat iedereen het gelooft.

Vergelijk het hiermee: jij stelt je kandidaat voor de kinderschoolraad. Een kandidaat uit een andere klas vreest dat jij de verkiezing gaat winnen. Hij verzint een gemene roddel over jou die als een lopend vuurtje rondgaat op school. De roddel is totaal verzonnen, maar iedereen gelooft het. Niemand stemt daardoor op jou en de leugenaar gaat er met de overwinning vandoor. Oneerlijk toch?

Zo zie je wat nepnieuws kan aanrichten. Het zet mensen tegen elkaar op en heeft een grote invloed op wat mensen denken en doen.

LOL Nepnieuws kan ook als grap verzonnen zijn. Er zijn zelfs sites waarop alleen maar grappige nepnieuwsberichten staan. Vaak nemen ze een echt krantenbericht waar ze een grapje mee uithalen, zoals: 'Kleuters vervalsen zwemdiploma's om toegangsregels van zwembaden te omzeilen.' Soms halen ook betrouwbare sites (zoals Karrewiet.be of Kidsweek.nl) een grapje uit. Zo kon je op 1 april lezen dat je vanaf nu soep met pizzasmaak kon kopen, met de smaak van pizza hawaï of pepperoni, of dat de eerste zelfrijdende auto voor kinderen was uitgevonden. Grapje natuurlijk!

3

Waarom geloven we nepnieuws en is dat een probleem?

Nepnieuws is een groot probleem! Het is belangrijk dat mensen, en dus ook kinderen, zelf een mening vormen. Nepnieuws zorgt ervoor dat er valse dingen gezegd en geloofd worden. Zo is het lastig om een juiste mening te kunnen vormen.

Dat we nepnieuws geloven, ligt voor een groot deel aan de berichten (ze trekken op allerlei manieren onze aandacht), maar ook een beetje aan onszelf.

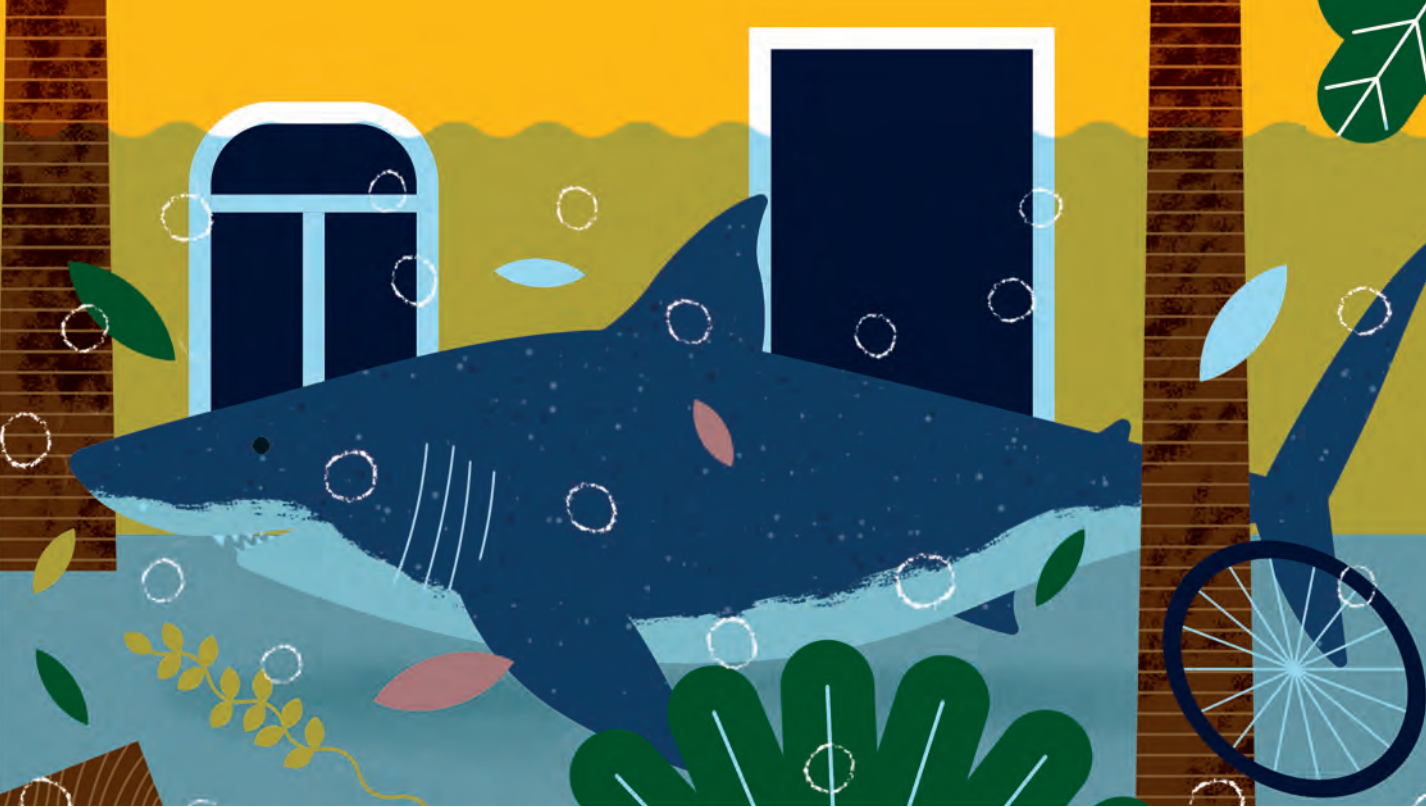

Ik ben de winnaar!

Donald Trump verkondigde op sociale media dat hij de Amerikaanse presidentsverkiezingen had gewonnen, terwijl dat niet zo was. Omdat veel mensen dat nieuws telkens opnieuw hoorden, begonnen ze het te geloven.

LUI Op sociale media stroomt zoveel voorbij, dat we niet altijd de tijd nemen om ons af te vragen of iets wel waar is. We surfen op internet om te ontspannen. In onze vrije tijd zijn we soms lui en lezen we liever geen moeilijke dingen. Nepnieuwsberichten zijn heel eenvoudig en daardoor gemakkelijk te begrijpen én te geloven.

DACHT IK AL Weet je dat we informatie die we al eerder gezien of gehoord hebben, sneller geloven? Van populaire berichten die vaak gedeeld of geliket worden, denken we al vlug: 'Dat zal wel waar zijn.' Nepnieuwsmakers weten dat en zetten soms nepaccounts in om fakeberichten te laten lijken en te delen zodat ze populair lijken. Maar we geloven nepnieuws het meest en het snelst als een van onze vrienden het deelt. Dat komt omdat we hen vertrouwen.

GROTE LEUGEN Hoe sensationeler, hoe meer kans dat mensen het geloven. Het klinkt een beetje gek, maar we geloven sneller dingen die onmogelijk lijken, omdat we dan denken dat zo iets niet verzonnen kan zijn. Zo las je bijvoorbeeld na een overstroming in Florida: ‘Haaien zwemmen door overstroomde straten!’ Spectaculair, maar verzonnen!

SCHULD EN EMOTIE Fakenieuwsmakers spelen in op onze gevoelens. Ze raken ons met berichten die ons boos, gelukkig, blij of verdrietig maken. Zijn we bijvoorbeeld bang voor iets, dan maken ze onze angst nog een beetje groter. Ze beschuldigen zelfs groepen mensen van dingen die misgaan. Je kent misschien wel iemand die bang is voor ‘vreemdelingen’. Als nepberichten dan ook nog eens vreselijke dingen zeggen, bijvoorbeeld ‘Alle vreemdelingen zijn dieven!’, wordt de angst alleen maar groter.

OPLOSSING Vaak zitten we met vragen en zorgen over van alles en nog wat. Nieuwsmakers bieden zogezegd eenvoudige oplossingen voor onze problemen. Maar ze willen natuurlijk liever geld verdienen dan jou echt helpen.

Enkele voorbeelden: 'Hoe kun je gezond blijven? Neem deze pil en word nooit meer ziek!' 'Bang voor inbrekers? Dit superalarmsysteem is nu in de aanbieding!'

